

**Παπαγεωργίου Θεοδώρα, Φιλολόγος, Msc «Διδακτική Μαθημάτων Ειδικότητας με
Νέες Τεχνολογίες»,
«Επί Ασπαλάθων»: Μια διδακτική πρόταση
αξιοποίησης της Μετασηματιζουσας Μάθησης
στη λογοτεχνία**

Περίληψη

Η παρούσα εργασία παρουσιάζει τη δομή μιας διδακτικής ενότητας του γνωστικού αντικειμένου της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας της Β' τάξης Ενιαίου Λυκείου, βάσει της θεωρητικής προσέγγισης της μετασηματιζουσας μάθησης.

Δεδομένου πως η εποχή μας χαρακτηρίζεται από την ύπαρξη πολλών και ποικίλων προκλήσεων, στις οποίες ο πολίτης καλείται να ανταποκριθεί προκειμένου να προσαρμοστεί σε αυτή, η θεωρία της μετασηματιζουσας μάθησης, με τη βοήθεια της λογοτεχνίας μπορεί να αποτελέσει πεδίο εφαρμογής καινοτόμων εκπαιδευτικών πρακτικών.

Στο πλαίσιο αυτής της οπτικής, δίνεται έμφαση στη διαδικασία κατά την οποία οι ενήλικες ενθαρρύνονται να επαναξιολογήσουν τις νοητικές τους συνήθειες και να τις μετασηματίσουν, ώστε να οδηγηθούν σε νέες επιλογές και να ενεργήσουν στη βάση νέων αντιλήψεων. Ο Jack Mezirow, κύριος εκφραστής της θεωρίας αυτής, υποστηρίζει ότι η μάθηση δεν αποτελεί μια απλή συσσώρευση νέων γνώσεων, οι οποίες προστίθενται σε παλαιότερες, αλλά μία διεργασία κατά την οποία βασικές αξίες και παραδοχές με τις οποίες λειτουργούμε αλλάζουν (Κόκκος, 2005). Αναγνωρίζονται, έτσι, οι δυνατότητες του ατόμου για θετική προσωπική αλλαγή και δίνεται έμφαση στην αξιοποίηση των εμπειριών των ενήλικων εκπαιδευόμενων για κριτικό στοχασμό.

Η λογοτεχνία από την πλευρά της μπορεί να συμβάλει στο να θέσει σε λειτουργία αυτή τη διεργασία του μετασηματισμού. Άλλωστε, τον ρόλο της αισθητικής εμπειρίας έχει υπογραμμίσει και ο ίδιος ο Mezirow, ο οποίος στο άρθρο του «On critical Reflection» (Mezirow, 1998) τονίζει τον ρόλο που κατέχει η φαντασία και η διαισθητική σκέψη στην ανάπτυξη κριτικού στοχασμού πάνω στις παραδοχές των ανθρώπων. Έτσι, η διδακτική μας πρόταση ενταγμένη στη φιλοσοφία της μετασηματιζουσας μάθησης και δομημένη στα βήματα αυτής, θα μπορούσε να εφαρμοστεί σε ενήλικες που φοιτούν σε σχολεία δεύτερης ευκαιρίας, αξιοποιώντας το ποίημα του Γ. Σεφέρη «Επί Ασπαλάθων» διαθεματικά με την «Πολιτεία» του Πλάτωνα.

Σημαντικός σε αυτή τη διαδικασία μετασηματισμού κρίνεται και ο ρόλος του εκπαιδευτή, ο οποίος αλλάζει και ο ίδιος μετατρέπεται σε μανθάνοντα, με αναπτυγμένες επικοινωνιακές δεξιότητες και συναισθηματική νοημοσύνη, ικανού να δημιουργήσει και να υποστηρίξει ένα κονστρουκτιβιστικό πλαίσιο μάθησης (Blackie, Case&Jawitz, 2010; Cranton, 2007). Σύμφωνα μάλιστα με τον Mezirow, ο εκπαιδευτής δεν πρέπει να επιβάλλει τις απόψεις του στον εκπαιδευόμενο, αλλά αντίθετα να του παρέχει κατάλληλα ερεθίσματα και εναύσματα υπό το πρίσμα ενός γενικότερου σεβασμού της αξιοπρέπειας και της ανθρώπινης υπόστασης. Με αυτό τον τρόπο τον βοηθά να αναπτύξει την αυτοπεποίθησή του και τον υποστηρίζει στην πορεία του για την ανακάλυψη της πραγματικότητας μέσω του κριτικού στοχασμού (Κόκκος, 2008).

Λέξεις-Κλειδιά: μετασηματιζουσα μάθηση, ενήλικες, νοητικές συνήθειες, παραδοχές, κριτικός στοχασμός, λογοτεχνία.

Summary

This paper presents the structure of a lesson plan on the subject of Modern Greek Literature, based on the theoretical approach of transformative learning.

Given that our era is characterized by the existence of numerous and diverse challenges, to which citizens must respond and adapt the theory of transformative, learning, with the help of literature, can be the aim of innovative educational practices.

In this view, the emphasis is given on the process according to which adults are encouraged to re-evaluate their mental habits and to transform them in order to be led to new choices and act on the basis of new concepts. Jack Mezirow, the main exponent of this theory argues that learning is not a simple accumulation of new knowledge, which is added to previous one, but a process through which the basic values and assumptions with which we operate are constantly changing (Kokkos, 2005). The individual's potential for positive personal change is recognized and the emphasis is given on learning from the experience of adult learners for critical reflection.

Literature on the other hand can help operate this transformation process. Moreover, the role of aesthetic experience has been underlined by Mezirow, who in his article «On critical Reflection» (Mezirow, 1998) emphasizes the role played by the imagination and intuitive thinking for the activation of critical reflection on the assumptions of people. So, our didactic proposal integrated in the philosophy of transformative learning and structured according to its “steps” could be applied to adults who attend second-chance schools, utilizing G. Seferis’s poem “*Επί Ασπαλάθων*» in interdisciplinary with the lesson of ancient Greek.

In this transformation process the role of the trainer, who changes himself and is converted to learner, with developed communication skills and emotional intelligence is also considered important. He helps the trainee develop and supports a constructivist learning framework (Blackie, Case & Jawitz, 2010; Cranton, 2007). In fact, according to Mezirow, the trainer should not impose his/her points of views on the learner, but rather to provide the appropriate stimuli and triggers in the light of an overall respect for dignity and human existence. This way helps the trainee to develop his/her confidence and supports him/her to discover the reality through critical reflection (Kokkos, 2008).

Εισαγωγή

Στόχος της παρούσας εισήγησης είναι να διαφανεί ο ρόλος της μετασχηματίζουσας μάθησης στην προσωπική αλλαγή του ατόμου, δίνοντας έμφαση στην αξιοποίηση των εμπειριών του για κριτικό στοχασμό. Στο πλαίσιο αυτό η μάθηση λογίζεται ως μια διαδικασία κατά την οποία βασικές αξίες και παραδοχές βάσει των οποίων λειτουργούμε αλλάζουν (Κόκκος, 2015). Δεδομένου ότι η λογοτεχνία μπορεί να συμβάλλει στην αλλαγή του τρόπου σκέψης και την ανάπτυξη κριτικού στοχασμού, παρουσιάζουμε μια διδακτική πρόταση για ενήλικους μαθητές των σχολείων δεύτερης ευκαιρίας (ή μαθητές δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης), η οποία αξιοποιεί το ποίημα του Γ. Σεφέρη «Επί Ασπάλαθων».

Στην εισήγησή μας, αρχικά, θα παρουσιάσουμε τη θεωρία της μετασχηματίζουσας μάθησης, αναλύοντας τόσο τις βασικές της έννοιες όσο και τις φάσεις-στάδιά της. Ιδιαίτερη αναφορά θα γίνει στον ρόλο του εκπαιδευτή, ο οποίος αλλάζει εντασσόμενος σε ένα κονστрукτιβιστικό πλαίσιο μάθησης. Τέλος, θα περιγραφεί αναλυτικά η διδακτική μας πρόταση στο μάθημα της λογοτεχνίας.

Θεωρία Μετασχηματίζουσας Μάθησης

Ο λόγος που επιλέξαμε τη θεωρία της μετασχηματίζουσας μάθησης έγκειται στο γεγονός ότι πρόκειται για μια θεωρία που αντιμετωπίζει τη μάθηση όχι ως μια απλή συσσώρευση γνώσεων, οι οποίες προστίθενται σε παλαιότερες, αλλά ως μια δυναμική διαδικασία μετασχηματισμού παραδοχών, αξιών και αλλαγής στάσης, η οποία βοηθά το άτομο να προσαρμοστεί σε έναν διαρκώς μεταβαλλόμενο κόσμο και να κερδίσει την αυτοδυναμία του. Για να μπορέσει, όμως, το άτομο να προσαρμοστεί σε ένα σύγχρονο και απαιτητικό περιβάλλον, πρέπει να έχει επίγνωση των ευθυνών του, να είναι δεκτικό στην αλλαγή και έτοιμο να εγκαταλείψει συνήθειες και διαμορφωμένες αντιλήψεις που λειτουργούν ως εμπόδιο στην ανάληψη δράσης σε κάθε επίπεδο. Χρειάζεται, όπως υποστηρίζει ο Mezirow (2007) το άτομο να προβεί σε μια «διεργασία μέσω της οποίας αναπλάθει προβληματικά πλαίσια αναφοράς (δομές σκέψεων, νοητικές συνήθειες, νοηματικές προοπτικές) – δομές παραδοχών και προσδοκιών - ώστε να γίνουν περισσότερο περιεκτικά, σαφή, ανοιχτά και συναισθηματικά δεκτικά στην αλλαγή».

Αυτή η εσωτερική διεργασία επιτελείται μέσω του στοχασμού, ο οποίος σύμφωνα με τον Mezirow (1998) είναι «μια στροφή προς τα πίσω», στην εμπειρία, και μπορεί να σημαίνει πολλά πράγματα: απλή συνειδητοποίηση ενός αντικειμένου, ενός γεγονότος ή μιας κατάστασης συμπεριλαμβανομένης της συνειδητοποίησης μιας άποψης, σκέψης, συναισθήματος, ψυχικής διάθεσης, πρόθεσης, ενέργειας ή των συνθηκών κάποιου». Είναι μάλιστα ο πρώτος θεωρητικός της εκπαίδευσης που ανέδειξε τον κριτικό χαρακτήρα του στοχασμού (Λιντζέρης, 2008), κάνοντας μια διάκριση του κριτικού στοχασμού σε (Mezirow, 1998):

- τον **κριτικό στοχασμό των παραδοχών των άλλων**, ο οποίος επικεντρώνεται στην κριτική αποτίμηση των βασικών αντιλήψεων των άλλων και επιτυγχάνεται μέσω της αντικειμενικής αναπλαισίωσης.
- τον **κριτικό αυτό-στοχασμό** των παραδοχών που επικεντρώνεται στην κριτική επεξεργασία των δικών μας αντιλήψεων και επιτυγχάνεται μέσω της υποκειμενικής αναπλαισίωσης.

Μέσω του κριτικού στοχασμού το άτομο οδηγείται στην αμφισβήτηση των εσφαλμένων και δυσλειτουργικών παραδοχών του, στην υιοθέτηση νέων τρόπων δράσης και τέλος στην ανάπτυξη της ικανότητας να σκέφτεται αυτοδύναμα (Κόκκος, 2005), με απώτερο σκοπό την αυτοπραγμάτωσή του (Κασιμάτη, 2015) και τη συνεχώς διευρυνόμενη «συνειδητοποίηση» (Ζαρίφης, 2009).

Φάσεις- Στάδια της μετασχηματίζουσας μάθησης

Ο Mezirow προσπάθησε να παρουσιάσει, με συστηματικό τρόπο τις φάσεις που μπορεί να ακολουθήσει η διεργασία της μετασχηματίζουσας μάθησης (Λιντζέρης, 2008), η οποία αρχίζει με ένα «**αποπροσανατολιστικό δίλημμα**», μια εμπειρία, δηλαδή, που μπορεί να θέσει σε αμφισβήτηση τους τρέχοντες τρόπους κατανόησης και τα υπάρχοντα πλαίσια αναφοράς (Mezirow, 1991). Αυτό μπορεί να είναι ένας θάνατος, μια απόλυση κ. α, που θα μας κάνει να αμφισβητήσουμε συνήθειες τρόπους σκέψης και δράσης (Μαμούρα & Φρυδάκη, 2011; Roberts, 2006). Συστηματικά διατυπωμένες οι φάσεις είναι οι ακόλουθες (Mezirow, 2007):

1. Αποπροσανατολιστικό δίλημμα
2. Αυτο-εξέταση των συναισθημάτων
3. Κριτική αποτίμηση (αξιολόγηση) των βασικών παραδοχών.
4. Αναγνώριση της πηγής της δυσaréσκειας και μοίρασμα της διεργασίας του μετασχηματισμού με άλλα άτομα.
5. Διερεύνηση των επιλογών για νέους ρόλους, σχέσεις και δράσεις.
6. Σχεδιασμός μίας πορείας δράσεων (ενός προγράμματος δράσης).
7. Απόκτηση γνώσεων και δεξιοτήτων για την εφαρμογή των σχεδίων.
8. Δοκιμαστική εφαρμογή των νέων ρόλων.
9. Οικοδόμηση ικανοτήτων και αυτοπεποίθησης επάνω στους νέους ρόλους και στις σχέσεις.
10. Επανένταξη στη ζωή σύμφωνα με τις συνθήκες που έχουν διαμορφωθεί από τις νέες προοπτικές.

Μέσα από την παραπάνω διαδικασία, η **μετασχηματίζουσα μάθηση** μπορεί να οδηγήσει στην επίτευξη της αλλαγής, η οποία αποτελεί **προσωπική υπόθεση και απόφαση**, καθώς, όπως αναφέρει ο Mezirow (2007) «εστιάζει στο πώς μαθαίνουμε να διαπραγματευόμαστε και να δρούμε σύμφωνα με τους δικούς μας σκοπούς, τις

αξίες μας, τα αισθήματά μας και τις ερμηνείες μας, παρά με βάση όσα έχουμε αφομοιώσει άκριτα από τους άλλους – να αποκτούμε μεγαλύτερο έλεγχο της ζωής μας ως κοινωνικά υπεύθυνα άτομα που λαμβάνουν αποφάσεις με καθαρή σκέψη».

Ο τρόπος με τον οποίο η θεώρηση ενός ατόμου μετασχηματίζεται, εκτός από κεντρικό θέμα της προσέγγισης του Mezirow σε επίπεδο θεωρητικής σύλληψης, έχει απασχολήσει και σε επίπεδο εκπαιδευτικής πρακτικής (Λιντζέρης, 2008). Το εκπαιδευτικό πλαίσιο μπορεί να συμβάλλει στη διαδικασία της αλλαγής παρέχοντας στους εκπαιδευόμενους κατάλληλες ευκαιρίες και ερεθίσματα, ώστε να κατανοήσουν την εμπειρία τους μέσα από διαφορετικές οπτικές.

Ο ρόλος του εκπαιδευτή

Σε αυτό το εκπαιδευτικό πλαίσιο, ο ρόλος του εκπαιδευτή κρίνεται ιδιαίτερα σημαντικός και αποκτά νέα χαρακτηριστικά. Ο εκπαιδευτής μπαίνει στη θέση του εκπαιδευόμενου, αλληλοεπιδρά με αυτόν, υιοθετεί τον ρόλο του εκπαιδευόμενου και μαθαίνει μέσα από αυτόν. Καλλιεργεί τον διάλογο, την ενεργό συζήτηση και ενισχύει μέσα από τις κατάλληλες δραστηριότητες τη συμμετοχή των εκπαιδευομένων.

Στόχος του εκπαιδευτή δεν πρέπει να αποτελεί η επιβολή των απόψεών του, αλλά η υιοθέτηση του ρόλου του υποστηρικτή στην πορεία των εκπαιδευόμενων για αλλαγή μέσω του στοχασμού. Αυτό μπορεί να επιτευχθεί μέσα από την εμπύχωση και τον συντονισμό της δράσης των εκπαιδευόμενων, χωρίς προσπάθεια μεταβίβασης της γνώσης από την πλευρά τους. Πιο συγκεκριμένα, ο εκπαιδευτής θα πρέπει να παρέχει στον εκπαιδευόμενο τα κατάλληλα εναύσματα, επιδεικνύοντας σεβασμό στην αξιοπρέπεια και την ανθρώπινη υπόστασή του. Με τον τρόπο αυτό θα συμβάλλει στην ανάπτυξη της αυτοπεποίθησης του εκπαιδευόμενου και θα τον υποστηρίζει στην πορεία του για την ανακάλυψη της πραγματικότητας μέσω του κριτικού στοχασμού (Κόκκος, 2008).

Ο Mezirow, γενικά, θεωρεί ότι οι εκπαιδευτές δεν χρειάζεται να οδηγούν τους εκπαιδευόμενους προς μια συγκεκριμένη δράση, αλλά αντίθετα να τους επιτρέπουν να επιλέξουν εκείνοι ελεύθερα, παρέχοντάς τους πολλές εναλλακτικές. Ο Mezirow την ορίζει σαν μια ψυχολογική διάσταση και θεωρεί πως η μάθηση μπορεί να έχει μια «μετασχηματιστική» διάσταση ικανή να επιφέρει σημαντικές αλλαγές στη ζωή των ενήλικων μαθητών. Συγκεκριμένα θεωρεί δε ότι ρόλος των εκπαιδευτών ενηλίκων είναι (Mezirow, 1991):

- Να βοηθούν τους ενήλικους εκπαιδευομένους να επικεντρώνουν και να εξετάζουν τις παραδοχές που καθορίζουν τις πεποιθήσεις, τα συναισθήματα και τις πράξεις τους.
- Να τους βοηθούν να αξιολογήσουν τις συνέπειες αυτών των παραδοχών.
- Να τους βοηθούν να εντοπίζουν και να διερευνούν μία σειρά από εναλλακτικές παραδοχές.
- Να τους βοηθούν να αξιολογούν την αξιοπιστία των παραδοχών τους διαμέσου της επιτυχούς συμμετοχής τους σε διάλογο.

Διδακτική πρόταση – «Επί Ασπαλάθων» του Γ. Σεφέρη

Στην παρούσα εισήγηση η διδακτική μας πρόταση αξιοποιεί τη λογοτεχνία και συγκεκριμένα την ποίηση, η οποία μπορεί να συμβάλει στην ανάπτυξη του κριτικού στοχασμού, που αποτελεί στόχο της μετασχηματίζουσας μάθησης. Άλλωστε, τον ρόλο της αισθητικής εμπειρίας έχει υπογραμμίσει και ο ίδιος ο Mezirow, ο οποίος στο άρθρο του «On critical Reflection» (Mezirow, 1998) τονίζει τον ρόλο που κατέχει η φαντασία και η διαισθητική σκέψη στην ανάπτυξη του κριτικού στοχασμού. Στο πλαίσιο αυτό ένα ποίημα μπορεί να λειτουργήσει ως έναυσμα για κριτικό στοχασμό πάνω σε διάφορα θέματα μέσα από την αξιοποίηση της αισθητικής εμπειρίας.

Προτείνουμε η διδακτική μας προσέγγιση να εφαρμοστεί σε ενήλικες μαθητές που φοιτούν στα σχολεία δεύτερης ευκαιρίας καθώς και σε μαθητές δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, με κάποιες αλλαγές.

Σκοπός: Να συνειδητοποιήσουν την ανάγκη αποκατάστασης της ηθικής τάξης μέσα από διαφορετικούς τρόπους απονομής δικαιοσύνης ανάλογα με το ηθικό σύστημα αξιών και τα δεδομένα κάθε εποχής.

Ομάδα - Στόχος: Αποτελούν ενήλικες εκπαιδευόμενοι που φοιτούν στα σχολεία δεύτερης ευκαιρίας, οι οποίοι δεν μπόρεσαν να ολοκληρώσουν τη βασική εκπαίδευση. Ωστόσο, προτείνουμε να εφαρμοστεί και σε μαθητές Α' τάξης Γενικού Λυκείου, στο αναλυτικό πρόγραμμα της οποίας μπορεί να ενταχθεί το συγκεκριμένο ποίημα.

Διάρκεια: 4 διδακτικές ώρες

Στόχοι: Οι μαθητές να είναι σε θέση:

- να καταλήγουν μέσα από διερεύνηση των παραδοχών τους στο καταλληλότερο για εκείνους σύστημα διακυβέρνησης
- να αναγνωρίζουν την ανάγκη αποκατάστασης της τάξης σε μια ευνομούμενη πολιτεία
- να αντιληφθούν την πολιτική διάσταση του ποιήματος
- να ανακαλύψουν τη σύνδεση του παρελθόντος με το παρόν και την ιστορική συνέχεια.
- να συνειδητοποιήσουν το χρέος τους ως πολίτες καθώς και τον ρόλο του ποιητή ιδιαίτερα σε δύσκολες εποχές

Πορεία – Βήματα

Δραστηριότητα 1 και Δραστηριότητα 2: 2 διδακτικές ώρες

Μετά την ανάγνωση του ποιήματος προτείνουμε οι μαθητές να χωριστούν σε ομάδες των τεσσάρων μελών, οι οποίες θα εργαστούν αρχικά στο πλαίσιο των ομάδων τους και όχι της ολομέλειας της τάξης. Αρχικά, θα ζητηθεί από τα μέλη των

ομάδων να καταγράψουν σε ένα χαρτί τα συναισθήματα και τις πρώτες σκέψεις που τους γεννήθηκαν από την ανάγνωση του ποιήματος και στη συνέχεια να τα ανακοινώσουν στα μέλη της ομάδας τους. Κατόπιν ο εκπρόσωπος της κάθε ομάδας θα καταγράψει τα συναισθήματα των μελών της ομάδας του στον πίνακα. Στη δραστηριότητα αυτή ως τεχνική θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί ο καταγισμός ιδεών. Ως εναλλακτική προτείνεται η ανάγνωση του ποιήματος να αντικατασταθεί από την παρακολούθηση βίντεο του διαδικτύου, στο οποίο παρουσιάζεται το ποίημα, με συνοδεία μουσικής. Μέσα από μια πρώτη επαφή με το ποίημα επιδιώκουμε να προκαλέσουμε τη συναισθηματική κινητοποίηση των μαθητών και τη δημιουργία του κατάλληλου μαθησιακού κλίματος που θα τους προετοιμάσει για την επόμενη δραστηριότητα, όπου θα τεθούν συγκεκριμένα ερωτήματα.

Δραστηριότητα 2

Θα ακολουθήσει συζήτηση που ως στόχο έχει να προκαλέσει τον προβληματισμό των μαθητών μέσα από τη διατύπωση συγκεκριμένων ερωτημάτων, εστιάζοντας στα συναισθήματα του ποιητή :

- Ποια είναι τα συναισθήματα του ποιητή; Με ποιες εκφραστικές επιλογές δηλώνονται αυτά στο ποίημα;
- Ταυτίζονται τα συναισθήματά σου με αυτά του ποιητή;

Στόχος μας είναι οι μαθητές στο τέλος της δραστηριότητας να οδηγηθούν σε μια αυτοεξέταση των συναισθημάτων τους, κάτι που αποτελεί χαρακτηριστικό της μετασχηματίζουσας μάθησης.

Δραστηριότητα 3: 1 διδακτική ώρα

Σε δεύτερο επίπεδο ανάλυσης στόχος μας είναι να διαφανεί η στάση του ποιητή απέναντι στη δικτατορία και οι μαθητές να προβληματιστούν και να αναρωτηθούν πάνω στο θέμα της στάσης που οφείλουμε να έχουμε ως πολίτες απέναντι στις εκάστοτε πολιτικές επιλογές. Αρχικά, η δραστηριότητα θα υλοποιηθεί σε επίπεδο ομάδας και στη συνέχεια σε επίπεδο ολομέλειας της τάξης. Μέσα από την επιλογή της ομαδο-συνεργατικής προσέγγισης είναι να αναδειχτούν οι απόψεις και ο προβληματισμός όλων των μαθητών και να καλλιεργηθούν κοινωνικές δεξιότητες. Τα ερωτήματα είναι τα ακόλουθα:

- Ποια είναι η στάση του ποιητή απέναντι στον τύραννο; Με ποιες εκφραστικές επιλογές δηλώνεται η στάση του αυτή;
- Γιατί πιστεύεις ότι ο ποιητής έχει αυτή τη στάση; Ποιες αρχές πιστεύεις ότι καθορίζουν τη στάση του ποιητή;
- Εσύ ταυτίζεσαι με τον ποιητή ως προς τη στάση του ναι, όχι και γιατί;

Με την τρίτη δραστηριότητα στοχεύουμε στην καλλιέργεια μεταγνωστικών δεξιοτήτων, οι οποίες, όπως προαναφέρθηκε, αποτελούν προϋπόθεση της μετασχηματίζουσας μάθησης. Βασικό στόχο μας αποτελεί η διερεύνηση της στάσης των μαθητών για τις αρχές που καθορίζουν τη στάση του ποιητή απέναντι σε τέτοιες μορφές εξουσίας μέσα από την αιτιολόγηση αποδοχής ή απόρριψής της. Επιδιώκουμε οι μαθητές να οδηγηθούν σε μια κριτική αποτίμηση των παραδοχών τους σχετικά με το σύστημα διακυβέρνησης που εκείνοι αποδέχονται ως το καλύτερο και το αποτελεσματικότερο.

Για τη διεξαγωγή της δραστηριότητας κρίνεται απαραίτητο ο εκπαιδευτής να δημιουργήσει ένα ευχάριστο μαθησιακό κλίμα, όπου οι εκπαιδευόμενοι θα μπορούν να εκφράσουν ελεύθερα τις απόψεις τους, θα ευνοείται η συμμετοχή και θα προωθείται ο διάλογος.

Δραστηριότητα 4: 1 διδακτική ώρα

Στη δραστηριότητα αυτή θα ζητηθεί από τους εκπαιδευόμενους σε επίπεδο ομάδας να εντοπίσουν, να καταγράψουν και να αποκωδικοποιήσουν τα σύμβολα του ποιήματος (π.χ βελόνια ασπαλάθων συμβολίζουν την τιμωρία των τυράννων, οι αρχαίες κολόνες συμβολίζουν τη συνέχεια του πολιτισμού κ.α), με στόχο να διαπιστώσουν τη σύνδεση παρόντος – παρελθόντος σε επίπεδο ιστορικής συνέχειας. Θα τους δοθούν στη συνέχεια μεταφρασμένα αποσπάσματα από την «Πολιτεία» του Πλάτωνα, όπου περιγράφονται οι «Φαύλες Πολιτείες» και «Αρδιαίος τύραννος». Θα τους ζητηθεί να συσχετίσουν τις απόψεις του Πλάτωνα για τα πολιτεύματα με τη στάση του ποιητή και τη δική τους στάση. Θα τους τεθεί το ερώτημα: -συμφωνείτε με τις απόψεις του Πλάτωνα σχετικά με τα πολιτεύματα;

Όσον αφορά την απονομή δικαιοσύνης θα συγκρίνουν το **ηθικό σχήμα** του μύθου με δικές τους παγιωμένες αντιλήψεις και απόψεις. Το ερώτημα που καλούνται να απαντήσουν είναι: - αποδέχεστε ή απορρίπτετε το ηθικό σχήμα που ακολουθεί το ποίημα και το αρχαίο απόσπασμα; - εάν συνέβαινε κάτι αντίστοιχο σήμερα, ποια στάση θα είχατε;

Οι εκπαιδευόμενοι θα καταγράψουν τις απαντήσεις τους και στη συνέχεια θα επανέλθουν στα αρχικά ερωτήματα ιδωμένα με μια πιο διευρυμένη ματιά ύστερα από την αξιοποίηση των πηγών. Με αυτή τη δραστηριότητα στόχος μας είναι οι εκπαιδευόμενοι να προβούν σε εσωτερική σύγκρουση, διερεύνηση των σκέψεών τους και κριτική αποτίμηση των αρχικών παραδοχών τους εστιάζοντας στα σημεία εκείνα που επήλθε η αλλαγή. Τέλος, θα ακολουθήσει **ορθολογικός διάλογος** κατά τον οποίο οι συμμετέχοντες θα εξετάσουν τις απόψεις και θα αναζητήσουν κοινούς τόπους ως προς τις εκτιμήσεις και τις αιτιολογήσεις των εξεταζόμενων πεποιθήσεων και εμπειριών τους (Καραλής & Λιοδάκη, 2013).

Συζήτηση

Κλείνοντας την παρούσα εισήγηση θα θέλαμε να καταθέσουμε τα συμπεράσματα και τους προβληματισμούς μας, με απώτερο στόχο την καλύτερη και

αποτελεσματικότερη εφαρμογή της θεωρίας της μετασχηματίζουσας μάθησης στη σχολική πραγματικότητα.

Τα οφέλη από μια τέτοια θεωρία είναι σημαντικά τόσο σε επίπεδο σχολικής πρακτικής όσο και σε επίπεδο κοινωνίας. Η εφαρμογή της μπορεί να αποτελέσει καινοτόμα διδακτική προσέγγιση, η οποία θα κινητοποιήσει τους εκπαιδευόμενους σε μια διαδικασία κριτικής και αναπροσαρμογής των αντιλήψεών τους μέσα από δραστηριότητες που καλλιεργούν την κριτική σκέψη.

Τα αποτελέσματα ευελπιστούμε να είναι θετικά και για την κοινωνία μας, που διέπεται από δημοκρατικές αξίες, καθώς θα απαρτιστεί από άτομα τα οποία μέσα από τη διαδικασία του κριτικού στοχασμού θα γίνουν κοινωνικά υπεύθυνα, θα αξιολογούν σωστά και θα λαμβάνουν αποφάσεις με καθαρή σκέψη. Άτομα που θα είναι σε θέση να ερμηνεύουν τις εμπειρίες τους σύμφωνα με μια σειρά νέων προσδοκιών αποδίδοντας μέσα από αυτή τη διεργασία νέο νόημα και νέα οπτική για τις παλαιότερες εμπειρίες τους (Mezirow, 1991).

Όσον αφορά τη συγκεκριμένη διδακτική πρόταση, επιδίωξή μας είναι να αποτελέσει μαζί και με άλλες αξιόλογες προτάσεις εφαρμογής της θεωρίας της μετασχηματίζουσας μάθησης, αφορμή για ενεργοποίηση του ενδιαφέροντος των διδασκόντων, με απότοκο τη συνεχώς αυξανόμενη ένταξή της στη σχολική πραγματικότητα. Για να προωθηθεί, βέβαια, στη σχολική κουλτούρα, δεν απαιτείται μόνο η δημιουργία των κατάλληλων υποδομών, αλλά χρειάζεται να συνεκτιμηθούν και άλλοι παράγοντες, όπως οι στόχοι του αναλυτικού προγράμματος σπουδών για τη συγκεκριμένη ενότητα καθώς και ο διαθέσιμος διδακτικός χρόνος. Επίσης, προϋποθέτει έμπυχο δυναμικό, το οποίο έχοντας βαθιά επίγνωση των ευθυνών του μπροστά στη νέα πραγματικότητα είναι πρόθυμο να αλλάξει συμπεριφορά και παγιωμένες αντιλήψεις. Πρότασή μας, μάλιστα, όσον αφορά τους εκπαιδευτικούς, αποτελεί η υλοποίηση επιμόρφωσης σε θέματα δυναμικής της ομάδας και προσωπικής διεργασίας, με στόχο την προσωπική τους ανάπτυξη και βελτίωση, ανάγκη που απορρέει και επιβάλλεται από τα δεδομένα της εποχής, μιας εποχής με χαρακτηριστικά τον πλουραλισμό, την πολυπολιτισμικότητα και τα διαφορετικά μοντέλα ζωής.

Αναφορικά με τα στάδια - φάσεις αυτής, τα οποία μπορούν να οδηγήσουν στην επίτευξη της αλλαγής, όπως διευκρινίζει και ο ίδιος ο Mezirow, δεν αποτελούν πανάκεια ούτε μπορούν να εφαρμοστούν σε όλες τις περιπτώσεις και σε οποιεσδήποτε συνθήκες. Αποτελούν απλώς μια ενδεικτική ακολουθία δράσεων ή περιστατικών που έχουν παρατηρηθεί στις εμπειρικές έρευνες, με θέμα τους την εφαρμογή της θεωρίας της μετασχηματίζουσας μάθησης.

Κρίνεται σκόπιμο, τέλος, να αναφερθούμε και στο ηλικιακό επίπεδο των εκπαιδευόμενων. Μπορεί, σύμφωνα με τη βιβλιογραφία, η μετασχηματίζουσα μάθηση να επιτυγχάνεται όταν το άτομο διανύει την ενήλικη φάση της ζωής του, οι βάσεις, ωστόσο, για την ενηλικιότητα μπορούν να τεθούν στην περίοδο της ύστερης εφηβείας, γεγονός που της δίνει τη δυνατότητα να εφαρμοστεί και στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση.

Ελληνόγλωσση

Αντωνίου, Δ., Κοκοβίνος, Θ., Πετρόπουλος, Κ., (1982). *Ερμηνευτικές Αναλύσεις Κειμένων Νεοελληνικής Λογοτεχνίας*, Αθήνα: εκδ. Πατάκης.

Ζαρίφης, Γ. (2009). *Ο Κριτικός Στοχασμός στη Μάθηση και Εκπαίδευση Ενηλίκων. Θεωρητικές Προσεγγίσεις και Πρακτικές Προεκτάσεις*. Αθήνα: εκδ. Παπαζήση.

Καλαμαρτζή, Α., *Η Αξιοποίηση της Θεωρίας της Μετασχηματίζουσας Μάθησης στην Εκπαίδευση για την Αειφόρο Ανάπτυξη. Το Παράδειγμα «Ο Κύριος της Φτώχης Οικογένειας» του Cheri Samba*. Ανακτήθηκε από http://kpe-kastor.kas.sch.gr/peekpe/proceedings/synedria_8_did_prot/Kalamartzi.pdf

Καραλής, Θ., & Λιοδάκη, Ν. (2013). Μετασχηματίζουσα Μάθηση και Εκπαιδευτικές Εμπειρίες στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση. *Επιστημονικό Εκπαιδευτικό Περιοδικό "Εκπ@δευτικός Κύκλος"*, 1(3), 21–35.

Κασιμάτη, Α. (2015). *Ανέκδοτες Πανεπιστημιακές Παραδόσεις*.

Κόκκος, Α. (2005). *Εκπαίδευση Ενηλίκων: Ανιχνεύοντας το Πεδίο*. Αθήνα: Μεταίχμιο.

Κόκκος, Α. (2008). *Εισαγωγή στην Εκπαίδευση Ενηλίκων: Θεωρητικές προσεγγίσεις, Οδηγός Μελέτης*, Πάτρα: ΕΑΠ.

Κολιόπουλος Ι., Σβολόπουλος,Κ., Χατζηβασιλείου, Ε., Νημάς,Θ., Χελιώτη,Χ., *Ιστορία του Νεότερου και Σύγχρονου Κόσμου*, Αθήνα: ΙΤΥΕ. Ανακτήθηκε από <http://ebooks.edu.gr/modules/ebook/show.php/DSGL106/282/2014,6857/>

Κοπιδάκης, Μ., Πατρικίου, Ε., Λυπουρλής, Μωραΐτου, Δ., *Αρχαία Ελληνικά Φιλοσοφικός Λόγος*. Αθήνα: ΙΤΥΕ Ανακτήθηκε από <http://ebooks.edu.gr/new/course-main.php?course=DSGL-C128>

Λιντζέρης, Π. (2008). *Η σημασία του κριτικού στοχασμού και του ορθολογικού διαλόγου στη θεωρία του Jack Mezirow για τη μετασχηματίζουσα μάθηση*, Αθήνα: Επιστημονική Ένωση Εκπαίδευσης Ενηλίκων.

Μαμούρα, Μ., & Φρυδάκη, Ε. (2011). *Η Δημιουργία ως Μετασχηματισμός: Προάγοντας τη Μετασχηματιστική Μάθηση Εκπαιδευτικών και Μαθητών. Παραδείγματα από το Μάθημα της Ιστορίας*. Παιδαγωγικός Λόγος, ΙΣΤ'(2), 21–46.

Μαστραπάς, Α., *Ιστορία του Αρχαίου Κόσμου. Από τους προϊστορικούς πολιτισμούς της Ανατολής έως την εποχή του Ιουστινιανού*. Ανακτήθηκε από <http://ebooks.edu.gr/modules/ebook/show.php/DSGL-A102/45/304,21970/>

Ξενογλώσση Βιβλιογραφία

Blackie, M. A. L., Case, J. M., & Jawitz, J. (2010). Student Centredness : the Link Between Transforming Students and Transforming Ourselves. *Teaching in Higher Education*, 15(6), 637–646.

Cranton, P. (2007). Ατομικές Διαφορές και Μετασχηματίζουσα Μάθηση. Στο Α. Κόκκος (Επιμ.), *Η Μετασχηματίζουσα Μάθηση* (σσ. 211–232). Αθήνα: Μεταίχμιο.

Mezirow, J. (1991). *Transformative dimensions of adult learning*. San Fransisco: Jossey – Bass.

Mezirow, J. (1998). On Critical Reflection, *Adult Education Quarterly*, 48, 185 198.

Mezirow, J. και Συνεργάτες (2007), *Η Μετασχηματίζουσα Μάθηση*, Αθήνα: Μεταίχμιο

Roberts, N. (2006). Disorienting Dilemmas: Their Effects on Learners, Impact on Performance, and Implications for Adult Educators. In S. Plakhotnik & S. Nielsen (Eds.), *Proceedings of the Fifth Annual College of Education Research Conference: Urban and International Education Section (pp. 100–105)*. Miami: Florida International University. Retrieved from http://coeweb.fiu.edu/research_conference/

Δικτυογραφία

https://www.youtube.com/watch?v=mdNx_0OW4EM

Παράρτημα

Γιώργος Σεφέρης «Επί ασπαλάθων ...»

Ήταν ωραίο το Σούνιο τη μέρα εκείνη του Ευαγγελισμού
πάλι με την άνοιξη.

Λιγιστά πράσινα φύλλα γύρω στις σκουριασμένες πέτρες
το κόκκινο χρώμα κι ασπάλαθοι

δείχνοντας έτοιμα τα μεγάλα τους βελόνια

και τους κίτρινους ανθούς.

Απόμακρα οι αρχαίες κολόνες, χορδές μιας άρπας αντηχούν ακόμη ...

Γαλήνη.

- Τι μπορεί να μου θύμισε τον Αρδιαίο εκείνον;

Μια λέξη στον Πλάτωνα θαρρώ, χαμένη στου μυαλού τ' αυλάκια·

τ' όνομα του κίτρινου θάμνου

δεν άλλαξε από εκείνους τους καιρούς.

Το βράδυ βρήκα την περικοπή:

«Τον έδεσαν χειροπόδαρα» μας λέει

«τον έριξαν χάμω και τον έγδαραν

τον έσυραν παράμερα τον καταξέσκισαν

απάνω στους αγκαθερούς ασπάλαθους
και πήγαν και τον πέταξαν στον Τάρταρο, κουρέλι».

Έτσι στον κάτω κόσμο πλέρωνε τα κρίματά του
ο Παμφύλιος Αρδιαίος ο πανάθλιος Τύραννος.

31 του Μάρτη 1971